



นวัตกรรมทางสังคมและการเรียนรู้ ของแรงงานข้ามชาติมอญในประเทศไทย



...အံ့ဂိုက
...တန်လ
...ညင်အံ့ဂိုကက
...မန်တံပတန်လ
...တန်လဝ်ရ ညင်အံ့
...ဂိုကကမန်တံပတန်လ
...တန်လဝ်ရ ညင်အံ့ဂိုကက
...ကမန်တံပတန်လဝ်ရ ညင်
...ညင်အံ့ဂိုကကမန်တံပတန်
...အံ့ဂိုကကမန်တံပတန်လဝ်ရ
...မန်တံပတန်လဝ်ရ ညင်အံ့ဂိုက

**นวัตกรรมทางสังคมและการเรียนรู้
ของแรงงานข้ามชาติมอญในประเทศไทย**

พัชรินทร์ ลีสุนทร



สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร
Naresuan University Publishing House
www.nupress.grad.nu.ac.th

เรื่องเล่าจากปก



หนังสือ “นวัตกรรมทางสังคมและการเรียนรู้ ของแรงงานข้ามชาติมอญในประเทศไทย” พัทรินทร์ สิริสุนทร, ๒๕๖๒

ในทัศนะของมาร์กซ์และไฮเคิลส์ แรงงานคือผู้สร้างสรรคโลก และเป็นพลังทางการเมืองที่มีส่วนสำคัญในการสร้างความเท่าเทียม ข้อความภาษามอญบนหน้าปกหนังสือมีความหมายว่า “เมืองนี้ คนมอญเป็นผู้สร้างขึ้นมา” ผู้เขียนต้องการสื่อให้เห็นถึง ความสำคัญของแรงงานชาวมอญพลัดถิ่นที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างสรรค์สังคมและพัฒนาเศรษฐกิจ

สัญลักษณ์ “หงส์มอญ” มาจากชื่อ “หงสาวดี” (ဟံသာဝတီ) อดีตเมืองหลวงแห่งอาณาจักรมอญ ตำนานเมืองที่เกี่ยวกับ “หงส์” (ဝိဝံ) ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า “หงส์” จึงเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ ที่ชนชาติมอญให้ความสำคัญ ชาวมอญไม่ว่าจะไปอยู่ที่ไหน จะใช้หงส์เป็นสัญลักษณ์บ่งบอกความเป็นพวกเดียวกัน และเพื่อระลึกถึงถิ่นฐานบ้านเกิด ภาพหงส์บินเหนือพื้นปกสีฟ้า แทนสัญลักษณ์ “หงส์ทะยานสู่ดวงดาวสีน้ำเงินบนผืนฟ้าแดง” บนผืนธงมอญ ซึ่งสื่อความหมายของความเป็นชาติในจินตนาการ เสรีภาพ และสภาวะพ้นพรมแดนของแรงงานมอญในปัจจุบัน



คำนำ

หนังสือ นวัตกรรมทางสังคมและการเรียนรู้ของแรงงานข้ามชาติมอญในประเทศไทย ถูกเรียบเรียงขึ้นใหม่โดยการสังเคราะห์จากผลงานการวิจัยเรื่อง นวัตกรรมทางสังคมเพื่อป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ในเด็ก: กรณีกลุ่มชาติพันธุ์มอญ ร่วมกับการเพิ่มเติมแนวคิดทฤษฎีใหม่ ๆ ด้านสังคมวิทยาการพัฒนา โดยมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อให้ผลงานวิจัยถูกนำไปใช้ประโยชน์ในทางวิชาการได้กว้างขวางมากขึ้น และครอบคลุมผู้อ่านทั้งนิสิตนักศึกษาด้านสังคมศาสตร์ ตลอดจนผู้อ่านที่สนใจประเด็นด้านนวัตกรรมสังคม การเรียนรู้ และแนวคิดใหม่ ๆ ด้านการตั้งถิ่นฐานของผู้คนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ผู้เขียนทำการค้นคว้าและสังเคราะห์ข้อมูลด้านการตั้งถิ่นฐาน และการเดินทางที่มีลักษณะผันแปรแดนของแรงงานข้ามชาติมอญ ติดตามสังเกตวิถีชีวิต การต่อสู้ ขัดขืน และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในระหว่างการเดินทาง เนื้อหาสาระที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ สะท้อนความจริงประการหนึ่ง คือ ไม่ว่ารัฐจะรับรองหรือไม่รับรองการมีอยู่ของแรงงานข้ามชาติมอญเหล่านี้หรือไม่ก็ตาม แต่โดยสภาพความเป็นจริงที่ปรากฏ พวกเขาเหล่านี้ยังคงมีตัวตน และใช้ชีวิตอยู่รอบตัวเรามาเนิ่นนานแล้ว บางคนทำงานก่อสร้าง หลายคนค้าขายอาหารที่เราซื้อกินอยู่ทุกวัน ในขณะที่อีกหลายคนรับจ้างเป็นแรงงานราคาถูกอยู่ตามบ้านเรือนร้านค้า ถูกเอารัดเอาเปรียบ และถูกลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ บาดเจ็บและถูกขายเป็นทาส ทั้งที่ศตวรรษ 21 เป็นยุคสมัยซึ่งคนในประชาคมโลกต่างยอมรับร่วมกันและยึดถือเป็นค่านิยมสากลแล้วว่า คนทุกคนเท่าเทียมกัน และมีสิทธิเสรีภาพในการมีชีวิตอยู่อย่างมีเกียรติและมีความสุข หนังสือเล่มนี้นำเสนอภาพชีวิตทางสังคมที่มีความซับซ้อน ทับซ้อน มีพลวัต และไร้พรมแดนของแรงงานข้ามชาติชาวมอญที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย ซึ่งเป็นอาณาบริเวณที่มีชาวมอญอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากมานานแล้วหรือกล่าวได้ว่ามากเป็นอันดับที่สองของโลก รองจากรัฐมอญ

ในประเทศพม่าเลยที่เดียวนอกจากนี้ ผู้เขียนยังมุ่งเปิดเผยการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะชีวิต
ของแรงงานข้ามชาติชาวมอญ ที่เกิดขึ้นระหว่างการเดินทางและในพื้นที่สีเทา (Grey Area)
เพื่อให้ภาพชีวิตของแรงงานข้ามชาติมอญเหล่านี้ถูกมองเห็น และเสียงร้องที่พวกเขาเปล่งออกมา
เป็นที่รับรู้ของสังคมและถูกได้ยินชัดเจนขึ้น

พัชรินทร์ สิริสุนทร
มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2561

ตัวอย่าง

กิตติกรรม ประกาศ

หนังสือเรื่อง นวัตกรรมทางสังคมและการเรียนรู้ของแรงงานข้ามชาติมอญในประเทศไทย เล่มนี้ สืบเคราะห์ขึ้นจากรายงานการวิจัยเรื่อง นวัตกรรมทางสังคมเพื่อป้องกันปัญหา การค้ามนุษย์ในเด็ก : กรณีกลุ่มชาติพันธุ์มอญ ซึ่งนับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยด้าน การเรียนรู้ ที่ผู้วิจัยดำเนินการต่อเนื่องมาจากรศวรรษ หนังสือเล่มนี้ แบ่งออกเป็น 6 ส่วน ส่วนแรก ได้แก่ บทนำ ประกอบด้วย การทำความเข้าใจกับ “ชุมชนมอญ” ในความหมายกว้าง ที่ให้ความสำคัญกับมิติทางสังคมวัฒนธรรมและพลวัตของการตั้งถิ่นฐาน ส่วนที่สอง ได้แก่ การกล่าวถึง “ชุมชนมอญ” โดยใช้กรณีศึกษาของชุมชนมอญ สถานการณ์ ความเป็นมา และการตั้งถิ่นฐานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ส่วนที่สาม ได้แก่ ชีวิตในอาณาเขตใหม่ รูปแบบการอพยพและการตั้งถิ่นฐานใน “ชุมชนมอญ (Mon Assemblage)” ส่วนที่สี่ ได้แก่ สภาพทั่วไปในชุมชนมอญ ส่วนที่ห้า ได้แก่ การอพยพเคลื่อนย้ายของชาวมอญในศตวรรษที่ 21 นวัตกรรมทางสังคมและกระบวนการ เรียนรู้ และส่วนสุดท้ายได้แก่ อภิปรายผลและบทสรุปหนังสือเล่มนี้นำเสนออาณาเขตใน “ชุมชนมอญ” ในฐานะที่เป็นหน่วยทางสังคมซึ่งมีลักษณะพันพรมแดนที่เชื่อมต่อกัน ประกอบด้วย บ้านไทยรามัญบางกระดี่ หมู่ 2 หมู่ 8 และหมู่ 9 แขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน จังหวัด กรุงเทพมหานคร ซึ่งอยู่ในประเทศไทย และมอญบ้านกอปะเนาะ ในรัฐมอญ ประเทศพม่า “ชุมชนมอญ” ซึ่งประกอบขึ้นจากอาณาเขตทั้งสองส่วนนี้ สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการ และประวัติความเป็นมาที่ยาวนานกว่า 100 ปี และมีสถานะเป็นชุมชนพันพรมแดนตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน หนังสือเล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี จากการสนับสนุนของบุคคลและหน่วยงาน จำนวนมาก ผู้เขียนขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยนเรศวร ที่สนับสนุนงบประมาณ เวลา และอำนวยความสะดวกในการเรียบเรียงและจัดพิมพ์ขึ้นใหม่ โดยการต่อยอดความรู้จากผลงานวิจัย

เพื่อให้งานวิจัยถูกนำไปใช้เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอนได้กว้างขวางเพิ่มมากขึ้น ขอขอบคุณ
ชาวมอญในรัฐมอญ และชาวไทยรามัญในประเทศไทย ผู้เสียสละให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ยิ่ง
โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หมอพื้นบ้านกอบปะเนาะ ที่กรุณาให้อาหารและที่พัก พร้อมให้คำแนะนำ
ที่เป็นประโยชน์ ขอขอบคุณ คุณธวัชพงศ์ มอญตะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิรัช นิยมธรรม และ
คุณองค์ บรรจุน ที่กรุณาให้คำแนะนำและเสนอแนะข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาครั้งนี้
ขอบคุณนิสิตบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวรทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
นายวัชรวุฒิ ชื่อสัตย์ นิสิตปริญญาเอกโครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษก สาขาวิชาเอเชียตะวันออกเฉียง
ออกเฉียงใต้ศึกษา ที่ตั้งใจเรียนรู้และมีส่วนร่วมในการทำงานภาคสนาม ขอขอบคุณ พ่อแม่และยาย
ที่อบรมสั่งสอนให้เติบโตขึ้นเป็นคนที่รักการเรียนรู้ ปลุกฝังการดำเนินชีวิตที่มีวินัย อดทน และ
ตระหนักในคุณค่าของการใช้ชีวิตอย่างมีเกียรติ ขอขอบคุณครูผู้สอนโดยไม่สอน Professor
Dr.Yasuo Hagiwara ขอขอบคุณ Dr.Peter Wood มิตรผู้จากไกล ผู้สอนเรื่องคุณค่าของมิตรภาพ
และการมีชีวิต ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการ
และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในประเด็นการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์บนหน่วยทางสังคม
ในความหมายใหม่ ๆ

พัชรินทร์ สิริสุนทร
มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2561

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
เกริ่นนำ	1
บทที่ 1 บทนำ	17
บทที่ 2 มอญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	43
บทที่ 3 ชีวิตในดินแดนใหม่	61
บทที่ 4 สภาพทั่วไปในชุมชนมอญ	121
บทที่ 5 การเดินทางและการเรียนรู้อยู่	185
บทที่ 6 อภิปรายและบทสรุป	235
ดัชนีคำศัพท์	267

เกริ่นนำ



ตัวอย่าง



การพัฒนาตามกรอบคิดแบบสมัยใหม่นิยม ที่มุ่งสร้างเอกภาพทางการเมือง ภายใต้แนวคิดเรื่องรัฐชาติและการควบคุมบงการพลเมือง มักปฏิเสธอำนาจของวัฒนธรรม ความเป็นท้องถิ่น สิทธิในการรวมหมู่ของผู้คน ที่มีวิถีชีวิตทางสังคม วัฒนธรรม และความเชื่อที่แตกต่าง การพัฒนาในลักษณะนี้ มักยกย่องปัจเจกชน ความเชื่องหยอของพลเมือง เอกลักษณะของชาติพันธุ์ใด ชาติพันธุ์หนึ่ง โดยยึดถือการดำรงอยู่ของ “ชุมชน (Community)” ในแบบดั้งเดิม ที่ถูกบัญญัติความหมายไว้ตามกฎหมายหรือนโยบาย มากกว่าให้ความสำคัญกับ “ชุมนุมชน (Assemblage)” ตามความหมายที่กว้างหรือในมิติของวิถีชีวิตทางสังคมที่เกิดขึ้นจริง

“ชุมนุมชน” ในหนังสือเล่มนี้ เป็นหน่วยทางสังคมที่ปฏิเสธโมโนทัศน์แบบลดทอน หมายความว่า การยึดโยงกันของบุคคล กลุ่ม และเครือข่ายทางสังคมที่เชื่อมต่อกันด้วยกลไกทางวัฒนธรรม ในอาณาเขตที่มีบริบททางสังคมที่แตกต่างหลากหลาย ในลักษณะพหุวัฒนธรรม ทางกายภาพ โดยบุคคลที่อาศัยอยู่มีศักยภาพและพลังอำนาจในการรับรู้ ตีความ และถอดรหัส สิ่งที่ได้พบเห็น สามารถคัดเลือก ประกอบสร้างหรือสลายความสัมพันธ์ในอาณาเขตนั้น ๆ โดยมีสมาชิกที่อาศัยอยู่ใน “ชุมนุมชน” นั้น ๆ เป็นองค์ประธาน

“ชุมนุมชนมอญ (Mon Assemblage)” ในหนังสือนี้ จึงเป็นตัวอย่างหนึ่งของการมีอยู่ของพื้นที่ทางสังคมในภูมิภาคอุษาคเนย์หรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งสะท้อนถึงความซับซ้อน ทับซ้อน เลื่อนไหล และการดำรงอยู่ในพลังอำนาจของบุคคล ที่ไม่ได้ถูกบงการด้วยวาทกรรมเรื่องเส้น แสดงอาณาเขตและพรมแดนมาตั้งแต่อดีตกาล การรวมกลุ่ม การอาศัยอยู่ร่วมกัน การเคลื่อนย้ายทางสังคม การก่อเกิด การสถาปนาอาณาเขตใหม่ ๆ การเชื่อมต่อกัน และการสลายอาณาเขตหนึ่ง ๆ ในชุมนุมชน จึงเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ตามความต้องการและความเข้มข้นของโครงข่ายความสัมพันธ์ ที่สอดคล้องกับทรัพยากรที่มีอยู่ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ บริบททางสังคมวัฒนธรรม และการครอบครองอำนาจของสมาชิกในชุมนุมชนนั้น ๆ

การคงอยู่และการเคลื่อนย้ายของผู้คนที่อาศัยอยู่ใน “ชุมนุมชนมอญ” ในดินแดนอุษาคเนย์ จึงไม่ใช่ปรากฏการณ์ใหม่ แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตลอดพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และยังคงดำเนินเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์เรื่อง “ชุมนุมชนมอญ” แบบลดทอนเพิ่งเกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สองมานี้เอง เมื่อผู้ปกครองอาณานิคมได้นิยามและจำแนกเขตการปกครองของจักรวรรดินิยมต่าง ๆ ขึ้นใหม่ ตามความปรารถนาและผลประโยชน์ของตน ด้วยความยินยอมและเห็นชอบของผู้ปกครองในขณะนั้น ผู้เขียนตั้งคำถามกับความเป็น “ชุมชน (Community)” ตามนัยเชิงลดทอนนี้ ว่าเป็นการเพิกเฉยต่อ

บทที่ 1



บทนำ

ตัวอย่างงาน



ในปัจจุบัน นักสังคมศาสตร์ได้ตั้งคำถามกับความรู้ความเข้าใจในความหมาย และคุณลักษณะของ “ชุมชน (Community)” ว่าสอดคล้องหรือไม่อย่างไร กับสภาพความเป็นจริงในโลกยุคทุนนิยมโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของความเป็นชุมชน ที่มุ่งเน้นองค์ประกอบทางกายภาพ และปัจจัยด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก แต่ละเลยมิติทางสังคม และวัฒนธรรม ข้อสงสัยที่สำคัญประการหนึ่งได้แก่ “ชุมชน” ในศตวรรษที่ 21 ได้เปลี่ยนแปลงไปมากแล้ว ทั้งโครงสร้างและองค์ประกอบ และมีความหลากหลายเพิ่มขึ้น เนื่องจากเป็นหน่วยทางสังคมที่ประกอบด้วยผู้อยู่อาศัยที่แตกต่างหลากหลาย อาศัยหรือมีความสัมพันธ์กันในลักษณะซึ่งมีความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น ทั้งในด้านสังคมวัฒนธรรม ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ระบบความสัมพันธ์ ความเชื่อ เป้าหมาย และวิถีการดำเนินชีวิต

ข้อเสนอของการศึกษา “ชุมชน” ในความหมายใหม่ จึงมุ่งเน้นการวิเคราะห์ “ชุมชน” ในฐานะที่เป็นหน่วยทางสังคมที่มีความซับซ้อนและเคลื่อนไหว นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับกลไกทางสังคมและกิจกรรมทางวัฒนธรรมจำนวนมาก ที่ร้อยรัดผู้คนที่แตกต่างกันเข้าไว้ด้วยกัน โดยมีฐานคิดว่า ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นใน “ชุมชน” เหล่านี้ ล้วนส่งผลต่อการบ่มเพาะคุณลักษณะของผู้อยู่อาศัย ประสบการณ์และความรับรู้ของบุคคลทั้งต่อตัวเอง ต่อโลกและต่อจักรวาล การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เกิดในชุมชน จึงมีอิทธิพลต่อความตระหนักในพลังอำนาจ ความเกาะเกี่ยว ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของคนและกัน และการดำรงอยู่ของความเป็น “ชุมชน” นั้น ๆ (Payne & Askeland, 2008, p. 202)

Habermas (1993) นักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน เสนอว่า “ชุมชน” เกิดขึ้นจากผลรวมของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ที่ครั้งหนึ่งอาจอาศัยอยู่อย่างกระจัดกระจาย แต่ต่อมาได้รวมตัวกันเพื่อตอบสนองต่อผลประโยชน์ ความปรารถนา และความจำเป็นในการดำรงชีวิตบางประการ ความเป็นชุมชนและการเป็นสมาชิกในชุมชน จึงมีคุณค่าและมีความสำคัญ เนื่องจากชุมชนเกิดและดำรงอยู่ผ่านการปัจเจกสัมพันธ์กัน “ชุมชน” ตามนัยนี้จึงเป็นโลกทางสังคม หรือพื้นที่ซึ่งปัจเจกบุคคลมาพบปะพูดคุย อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างเป็นธรรมชาติและมีอิสระ

“ชุมชน (Community)” ในความหมายแบบแคบ หมายความว่า “การเป็นหน่วยทางสังคมที่มี หมู่ชนหรือกลุ่มคน ที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 385)” หรือหมายความว่า “กลุ่มบุคคลหลาย ๆ กลุ่มมารวมกัน อยู่ในอาณาเขตและภายใต้กฎหมายหรือข้อบังคับอันเดียวกัน มีการสังสรรค์

บทที่ 2



**มอญในเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้**



มอญ (Mon, Mun) หรือที่พม่าเรียกว่า “ตะลาย” หรือ “ตะเลง” (Talaing) หรือที่นักเดินทางชาวยุโรปคณะแรกซึ่งเดินทางมาถึงชายฝั่งทางตอนใต้ของพม่า ในช่วงปลายศตวรรษที่ 15 และช่วงต้นศตวรรษที่ 16 เรียกว่า เปกวน (Peguans) หรือเพกวน ตามชื่อเมืองเปกู (Pegu) ซึ่งเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรมอญในช่วงเวลาดังกล่าว เป็นกลุ่มชนชาติมองโกลอยด์ซึ่งเป็นชนชาติเก่าแก่ที่สุดในเอเชีย และเป็นชนชาติแรก ๆ ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณตอนล่างของประเทศพม่านานหลายศตวรรษก่อนคริสตกาล

มอญคือใคร

ชาวมอญนิยมเรียกตนเองว่า มอญ (*Mon*) หรือ “รมัน” หรือรามัญ (*Raman*) ตามชื่อประเทศ คือ รามัญญเทศ หรือ รามัญประเทศ (*Ramannadesa*) ซึ่งเป็นคำเรียกที่ปรากฏในจารึกของมอญตั้งแต่อดีต ส่วนคำว่า มอญหรือตะเลง มีข้อสันนิษฐานเดิมว่า เป็นชื่อที่เคยใช้เรียกคนเชื้อสายอินเดียจากแคว้นเตลิงกัน (*Talingana/Telingana*) ที่อพยพมาจากตอนเหนือของมัทราช และแคว้นกสิงค์ทางชายฝั่งตะวันออกของอินเดีย ซึ่งคนเหล่านี้ในยุคแรก ๆ ได้เคยเข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยทำมาหากินกันอยู่ตามชายฝั่งพม่าบริเวณซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองสะเทิม หงสาวดี ว่างุ้ง และต่อมาภายหลัง ชื่อ ตะเลง จึงถูกนำมาใช้เรียกชนชาวมอญพวกอื่น ๆ ที่สืบเชื้อสายมาจากกลุ่มนี้ด้วย

อย่างไรก็ตาม ที่มาของคำว่า มอญ รามัญ หรือตะเลง ยังคงเป็นที่ถกเถียงกันในหมู่นักภาษาศาสตร์ ตัวอย่างเช่น Bauer (1990) สันนิษฐานว่า คำว่า “Talaing” เป็นคำที่ชาวตะวันตกใช้ เพื่อเรียกกลุ่มชนที่มาจากทางตะวันออกของอินเดีย โดยอังกฤษในยุคต้น ๆ และพม่าได้รับคำ ๆ นี้มาใช้ จนเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในเวลาต่อมา หลังปี ค.ศ.1896 เมื่อ E.O. Stevens ได้จัดทำพจนานุกรมฉบับสั้นชื่อ *A Vocabulary English and Peguan* ขึ้น

ในขณะที่ Blagden (1907) เสนอว่า คำว่ามอญนั้น น่าจะเป็นคำเดียวกับ รามัญ (*Raman*) แต่อย่างไรก็ตาม พบจากการศึกษาในเอกสารว่า ในจดหมายเหตุของมอญ ปรากฏหลักฐานว่ามีการใช้คำว่า “Man” เพื่อเรียกชนกลุ่มนี้ด้วยเช่นกัน

บ้านเกิดเมืองนอน

ในทางมานุษยวิทยา ชนชาติมอญถูกจัดไว้ในตระกูล ออสโตรเอเชียติก นักนิรุกติศาสตร์ชาวอเมริกัน สันนิษฐานว่า มอญเป็นกลุ่มชนชาติที่มีอารยธรรมเก่าแก่ที่สุดกลุ่มหนึ่ง เนื่องจากพบว่า

บทที่ 3



ชีวิตในดินแดนใหม่



ผู้เขียนนำกรอบคิดเรื่อง “ซุมนุมชน (Assemblage)” ของ Deleuze & Guattari (1993) มาใช้เพื่อประกอบการเล่าเรื่องราวชีวิตทางสังคมของชาวมอญ และการเดินทางมาถึงดินแดนใหม่ โดยการสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร ก่อนนำเสนอข้อค้นพบจากพื้นที่เพื่อสนับสนุนข้อสันนิษฐานของผู้เขียนว่า “ซุมนุมชน” เป็นหน่วยทางสังคมที่เกิดขึ้นมานานแล้วในดินแดนแถบนี้ และผู้คนคือองค์ประธานและมีอำนาจในการตัดสินใจและเลือกดินแดนที่เหมาะสมที่สุดเพื่อการดำรงชีวิต ในบทนี้ เป็นการนำเสนอข้อมูลด้านความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมมอญกับอำนาจของบุคคลในดินแดนใหม่ ที่ถูกสถาปนาขึ้นเป็น “ซุมนุมชน” ผ่านกลไกทางวัฒนธรรม ทั้งที่อยู่ในรูปของวัตถุวัฒนธรรม (Material Culture) และสัญลักษณ์วัฒนธรรม (Symbolic Culture)

ผู้เขียนนำเสนอกระบวนการถอดรหัส (Coding) ของชาวมอญ ซึ่งประกอบด้วย การคัดสรร (Select) ดินแดนใหม่ การประกอบสร้าง (Compose) อาณาเขต และการสถาปนาอาณาเขตใหม่ขึ้น (Complete a Territory) โดยใช้กลไกทางวัฒนธรรม ผ่านการจัดลำดับชั้น (Hierarchical Bodies) เพื่อสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมมอญกับอำนาจ ที่ปัจเจกบุคคลมี แสวงหา และครอบครองเพื่อการเชื่อมต่อและขยาย “ซุมนุมชนมอญ” ให้กว้างขวางขึ้น ในลักษณะพันมิติเรื่องพื้นที่ทางกายภาพ และเต็มไปด้วยกลไกเชิงพลวัต ข้อค้นพบนี้ สะท้อนชุดของความคิดที่หลักแหลม พฤติกรรมที่เลื่อนไหล และการปรับตัวทั้งในระดับบุคคลและ “ซุมนุมชน” ในฐานะที่เป็นหน่วยใหม่ทางสังคม ในโลกทุนนิยมโลกาภิวัตน์ ที่มีลักษณะสะสมผ่านช่วงเวลาต่าง ๆ ของประวัติศาสตร์สังคม ทั้งในดินแดนบ้านเกิด และในดินแดนใหม่ ความสามารถและพลังอำนาจของชาวมอญ ในฐานะที่เป็นองค์ประธานในการประกอบสร้าง รื้อ หรือสร้างควมหมายใหม่ และชุดของความจริงใหม่ ๆ ที่หลากหลายปรากฏให้เห็นในหลากหลายลักษณะ

ทำไมต้องศึกษา “มอญ”

แม้ว่ามอญจะเป็นชาติเก่าแก่ ที่มีอิทธิพลทางวัฒนธรรมต่อวิถีชีวิตของผู้คนในอุษาคเนย์ แต่ความสนใจชุดค้นและศึกษาอารยธรรมมอญในรัฐมอญ ประเทศพม่านั้นกลับพบน้อยมาก เนื่องจากรัฐบาลพม่า ไม่สนับสนุนการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับมอญ ทำให้การศึกษาเกี่ยวกับมอญในประเทศพม่า มีน้อย และแหล่งโบราณคดีมอญที่มีอยู่ในพม่าจำนวนมาก ก็ถูกละเลยและปล่อยทิ้งร้าง อาทิ เนินดินจำนวนมากในหงสาวดี ตั้งแต่พระธาตุนเวมอดอวีไปจนถึงพระราชวังบุเรงนอง ข้อจำกัดดังกล่าว ทำให้ความรู้เกี่ยวกับมอญในพม่า ส่วนใหญ่ต้องศึกษาค้นคว้าโดยอาศัยเอกสารทางวิชาการที่เขียนขึ้น

บทที่ 4



สภาพทั่วไป
ในชุมชนชนมอญ



ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในบทนำว่า การศึกษา “ชุมชนมอญ (Mon Assemblage)” ในหนังสือเล่มนี้ เป็นการทำความเข้าใจกับแบบแผนการอาศัยอยู่ร่วมกันของมนุษย์ตามความหมายที่กว้าง หรือในมิติของวิถีชีวิตทางสังคม ที่ปฏิเสธมโนทัศน์แบบลทอน ซึ่งเป็นผลพวงของการแพร่กระจายแนวคิดเรื่องความเป็นชาติ (Nation-ness) หรือลัทธิชาตินิยม (Nationalism) ของขบวนการและรัฐมาร์กซิสทั้งหลาย ที่เพิ่งเกิดขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 18 มา นี้ จนทำให้ “ชาติ” กลายเป็นสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม ได้รับความชอบธรรมในเชิงอารมณ์ ซึ่งผู้ปกครองในสังคมต่างนำมาใช้กล่าวอ้างไม่ว่าจะเป็นความชอบธรรม ที่อยู่ในรูปของอุดมการณ์หรือลัทธิ (ism) ความเชื่อ สำนึก หรือความเป็นเครือญาติ (Kinship) จนกลายเป็นมายาคติ ที่ยอมรับกันจนเป็นปกติสากลในปัจจุบัน (Hobsbawm, 1977, p. 13)

“ชาติ” จึงเป็นสิ่งที่ถูกจินตกรรม (Imagined) และประดิษฐ์ (Invent) ขึ้น เพื่อบอกความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในขอบเขตที่จำกัด โดยมีอธิปไตย (Sovereign) เป็นสัญลักษณ์ของอิสรภาพ แม้ว่าในความเป็นจริงแล้ว สมาชิกใน “ชาติ” จะไม่เคยและไม่มีทางเป็นไปได้เลยที่จะรู้จักกันทั้งหมดก็ตาม (Ernest, 1882, pp. 1-9) เนื่องจากคุณลักษณะดังกล่าวของความเป็น “ชาติ” เป็นสิ่งซึ่งยากที่จะเกิดขึ้นจริงได้ ไม่ว่าจะเป็นสังคมไหน ๆ ที่มีขนาดใหญ่โตเกินกว่าขนาดของหมู่บ้านแบบดั้งเดิม Anderson (1991, p. 224) เสนอว่า “ชุมชน (Community)” ทั้งหมดที่ใหญ่โตกว่าหมู่บ้านแบบดั้งเดิม ไม่ได้ถูกสร้างหรือปลอมขึ้นมา แต่เกิดจากแบบแผน (Style) ที่ถูกจินตกรรมขึ้นแล้วร้อยรัดผู้คนเข้าด้วยกันไว้ด้วยจินตกรรมเรื่องภราดรภาพที่ลึกซึ้งในแนวระนาบ

ในขณะที่ลัทธิจักรวรรดิและลัทธิเสรีนิยม ไม่ให้ความสำคัญกับความตายและความเป็นอมตะ แต่กลับพบว่า จินตกรรมแบบชาตินิยมได้ให้ความสำคัญกับทั้งสองสิ่ง (Anderson, 1991) ดังนั้น ในบทนี้ ผู้เขียนจึงให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์รากฐานของวัฒนธรรมแบบชาตินิยม โดยใช้กรณีศึกษาของชาวมอญ ซึ่งมีลักษณะของการเป็นหน่วยทางสังคมที่พันพรมแดน และอยู่ในสภาวะของความไร้ชาติ โดยใช้การวิเคราะห์รูปแบบและพฤติกรรมการตอบสนองที่เต็มไปด้วยจินตกรรม ต่อสิ่งที่เป็นความไม่แน่นอน อาทิ ความทุกข์ยาก ความยากจน การลี้ภัยสงคราม ความเจ็บป่วย และการตกเป็นเหยื่อในกระบวนการค้ามนุษย์ การศึกษากับอาณาเขต ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ “ชุมชนมอญ” ทั้งที่อยู่ในรัฐมอญ ประเทศพม่า และส่วนที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ประเทศไทย โดยทั้งสองอาณาเขตกลับเชื่อมต่อกันในมิติทางสังคม วัฒนธรรม และจินตนาการ สะท้อนความไม่แน่นอน ที่อยู่ในรูปของการถูกคุกคามหลากหลายลักษณะ ทั้งจากการถูกทารุณ ฆ่า คุกคาม ความยากจน และการเอาเปรียบ

บทที่ 5



**การเดินทาง
และการเรียนรู้**



ชีวิตในศตวรรษที่ 21 ของชาวมอญและชาวไทยรามัญที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตต่าง ๆ ในชุมชนชนมอญ สะท้อนความจริงเรื่องการเชื่อมและการเปลี่ยนแปลงความคิดเรื่อง ความเป็นชาติ (Nation-ness) การประดิษฐ์ “ความเป็นมอญ (Mon-ness)” และการสถาปนาระบบอำนาจ ที่เกิดขึ้นท่ามกลางความแตกต่าง (Differentiation) และการผสมผสาน (Integration) ในลักษณะซับซ้อนและทับซ้อนของวัฒนธรรมบนพื้นที่แห่งใหม่ที่ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะพื้นที่ทางกายภาพที่มีเส้นพรมแดนทางกัน แต่มีทั้งพื้นที่ทางสังคม พื้นที่ทางวัฒนธรรม และพื้นที่ในจินตกรรม ของชาวมอญและชาวไทยรามัญ ในฐานะที่เป็นพลเมืองของโลก (Global Citizen) ที่มีความรู้ มีศักยภาพ มีเครือข่าย และมีทุนทางสังคมวัฒนธรรม ที่ช่วยให้สามารถปรับตัวได้สอดคล้องกับสภาพของโลกที่มีพลวัต โดยอาศัยการอพยพเคลื่อนย้าย การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ตลอดจนการสร้างเสริมทักษะชีวิต ที่เรียนรู้จากผู้คนที่ได้พบเห็นระหว่างการเดินทาง กระบวนการเรียนรู้ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นของชาวมอญและชาวไทยรามัญ จึงมีลักษณะสะสมและเลื่อนไหล สำนึกและความเป็นตัวตน (Self) ของชาวมอญและชาวไทยรามัญ ที่เป็นแรงงานข้ามชาติ จึงไม่ได้ถูกกำหนดโดยปัจจัยภายนอกเพียงประการเดียวตามความเข้าใจของนักสังคมศาสตร์ในอดีต แต่การตัดสินใจเดินทางหรือไม่เดินทางจากบ้านเกิดเมืองนอน ล้วนถูกพัฒนาขึ้น บนความสมดุลของประสบการณ์และทักษะในการใช้ชีวิตอย่างมีเป้าหมาย เพื่อการปรับตัวเป็นพลเมืองของโลกที่มีคุณภาพ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ แรงงานข้ามชาติเหล่านี้ เป็นพลเมืองโลกรุ่นบุกเบิกของโลกทุนนิยมโลกาภิวัตน์ และคือกลไกสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบเศรษฐกิจ โครงสร้างทางสังคม และระบบวัฒนธรรม

รูปแบบของการเดินทาง

การเดินทางเข้ามาในประเทศไทยของแรงงานข้ามชาติมีหลายรูปแบบ ในกรณีของพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างซึ่งประกอบด้วยจังหวัดตาก พิชณุโลก สุโขทัย เพชรบูรณ์ พิจิตร กำแพงเพชร นครสวรรค์ และอุทัยธานี พบว่ามี 3 รูปแบบสำคัญดังพอสรุปได้ คือ

รูปแบบแรกได้แก่ การเดินทางเข้ามาในลักษณะของ ผู้ลี้ภัยสงคราม หรือที่สภาความมั่นคงแห่งชาติ ได้กำหนดให้เรียกผู้ลี้ภัยพหุนิภัยสงคราม ที่เข้ามาพักอาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงชั่วคราวของไทยไว้อย่างเป็นทางการว่า ผู้หนีภัยจากการสู้รบ (Displaced Persons from Fighting (DPFs)) การที่ประเทศไทยไม่ได้เป็นภาคีของอนุสัญญาผู้ลี้ภัยปี ค.ศ.1951 และไม่มีกฎหมายรับรองสถานะของผู้หนีภัยฯ ผู้แสวงหาการหนีภัยฯ และผู้หนีภัยฯ ที่ถูกจับกุม ทำให้ผู้หนีภัยจากการสู้รบ ที่ถูกจับกุมต้อง

บทที่ 6



อภิปราย
และบทสรุป



หนังสือเรื่อง นวัตกรรมทางสังคมและการเรียนรู้ของแรงงานข้ามชาติมอญในประเทศไทย ถูกสังเคราะห์ขึ้นมาจากงานวิจัยเรื่อง นวัตกรรมทางสังคมเพื่อป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ในเด็ก : กรณีกลุ่มชาติพันธุ์มอญ โดยผู้เขียนได้เพิ่มเติมเนื้อหาในส่วนของแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและบทวิจารณ์ เพื่อให้เหมาะสมสำหรับผู้อ่านที่หลากหลายมากขึ้น โดยเฉพาะผู้ที่สนใจด้านการเรียนรู้ การพัฒนาสังคม และสังคมวิทยาของความรู้ (Sociology of Knowledge) โดยหนังสือเล่มนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ คือ 1) เพื่อนำเสนอความรู้ด้านพัฒนาการ ความเป็นมา และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มอญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศพม่าหรือเมียนมาร์ ในปัจจุบัน 2) นำเสนอรูปแบบการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติชาวมอญจากประเทศพม่า บนเส้นทางสายเอเชียสาย AH1 ในส่วนที่ตัดผ่านประเทศไทย ตลอดจนสถานการณ์ของแรงงานข้ามชาติ ผิดกฎหมายในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย และ 3) นำเสนอแนวทางการนำผลงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนา ในรูปของนวัตกรรมกระบวนการและผลิตภัณฑ์ ซึ่งประกอบด้วยนวัตกรรมทางสังคมเพื่อการเรียนรู้ และป้องกันการค้ามนุษย์ในกลุ่มเด็กและเยาวชนมอญ โดยกำหนดแนวทางการนำเสนอ ภายใต้กรอบแนวคิดหลัก 3 ประการ คือ แนวคิดเรื่องการไหล (Flow Theory) แนวคิดเรื่องนวัตกรรมสังคม (Social Innovation) แนวคิดเรื่องวัฒนธรรม (Material Culture Studies) และแนวคิดเรื่องชุมชน (Assemblage)

เบื้องหลังของการเรียบเรียง

ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวไปแล้วในส่วนนำว่า หนังสือเล่มนี้เรียบเรียงขึ้นจากผลงานวิจัย ซึ่งใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ระเบียบวิธีของทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) และการวิจัยเอกสาร (Documentary Theory) เพื่อนำเสนอข้อมูลเชิงลึกในประเด็นด้านพัฒนาการ ความเป็นมา และวัฒนธรรมของชนชาติมอญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และการสถาปนา “ชุมชนมอญ (Mon Assemblage)” ขึ้นในสองอาณาเขตของรัฐชาติ ได้แก่ อาณาเขตบ้านมอญกอปะเนาะ ในรัฐมอญ ประเทศพม่า ซึ่งเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ ที่มีประวัติการเคลื่อนย้ายทางสังคม ของผู้คนเพื่อเข้ามาเป็นแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา และบ้านไทยรามัญบางกระตี แขวงแสมดำ อำเภอบางขุนเทียน จังหวัดกรุงเทพมหานคร เป็นกรณีตัวอย่างเพื่อบอกเล่าเรื่องราวของการสอดประสาน และการเชื่อมต่อกันทางสังคม วัฒนธรรม จินตนาการและจิตวิญญาณ โดยอาศัยเครือข่ายความสัมพันธ์